

Дзюбинская К.А.

РЕАЛИЗАЦИЯ ИДЕЙ ОПЕКУНСКОЙ ПЕДАГОГИКИ В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛЮБЛИНСКОГО
БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОГО ОБЩЕСТВА

В статье освещена история основания Люблинского благотворительного общества, охарактеризованы основные направления его деятельности с детьми-сиротами, вклад в реализацию идей опекунской педагогики. Несмотря на сложную социально-экономическую ситуацию в Польше, в XIX веке начал закладываться фундамент опеки над детьми-сиротами. Люблинское общество летних лагерей, основанное в 1895 г., которое было автономным отделом Люблинского благотворительного общества, присоединилось к организации летнего отдыха детей, улучшению здоровья, трудоустройству воспитанников. Система воспитания детей-сирот была хорошо продуманной и реализованной, гарантировала хороший старт во взрослую жизнь, несмотря на тогдашнюю общественно-экономическую ситуацию.

Ключевые слова: Люблинское благотворительное общество, дети-сироты, опекунская педагогика, формы опеки, обучение, воспитание, летний отдых, Польша.

Dzyubynska K.A.

THE TUTOR-PEDAGOGICAL IDEAS REALIZATION IN THE WORK OF LUBLIN CHARITABLE
SOCIETY

The article clarifies foundation history of Lublin charitable society, its contribution to the ideas realization in tutorial pedagogic. Despite of the complicated social and economical situation in Poland in 19th Century was laid the guardianship foundation over the orphan-children. To the orphan-house were taken mostly orphaned children or half-orphans, from infants to 14 years (boys) and 15 years (girls) who lived in Lublin and in the surrounding. School programs for girls and boys differed. Girls were taught religion and code of morals, reading, writing, arithmetic and also sewing, knitting, laundering and cooking, boys were taught reading, writing, arithmetic and religion. In age of 12 years boys were given to the masters to gain profession and girls (16 years) for service into families for sewing. The school programs in these establishments could differ according the political situation. First of all they carried tutorial character and the study was limited with information about religion and code of morals. Later was taught arithmetic, geography, Russian language and music. Innovation was making a contract between masters and boys which ensured the disciples protection against use of their work in residence house. Special attention was paid to the summer-time recreation of children, health strengthening and placing in a job of disciples. The upbringing system for orphan-children was thought over and guaranteed a good start into a growing up life taking into consideration social and economical situation of that time.

Key words: Lublin charitable society, orphan-children, tutor-pedagogic, tutor forms, studies, upbringing, summer-time recreation, Poland.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 376.64

Зайченко Н.І.*

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАХИСТУ
ДІТЕЙ-СИРИТ В ІСПАНІЇ (XX – ПОЧ. XXI СТ.)

У статті здійснюється аналіз умов організації соціально-педагогічного захисту позбавлених батьківського піклування дітей і дітей-сиріт в Іспанії (XX – поч. XXI ст.). Автор описує нормативно-правову базу соціального захисту цієї категорії дітей в Іспанії, окреслює

* © Зайченко Н.І.*

пріоритетні форми їх соціально-педагогічної опіки, насамперед усиновлення та прийомну сім'ю. Визначено, що організація соціально-педагогічного захисту таких дітей в Іспанії протягом ХХ – початку ХХІ ст. модифікувалася в умовах розширення можливостей соціальної держави та інфраструктури соціальних служб, ускладнення технологій соціально-педагогічної підтримки вразливих категорій населення.

Ключові слова: соціально-педагогічний захист, дитина-сирота, опіка, усиновлення, спеціалізовані соціальні служби, соціально-педагогічна робота.

Людське горе не буває самотнім. Соціальність – це закономірність життя, але вона мало буває спричинена духовністю людини. Форми втілення соціального світу різняться не тільки залежно від устремлінь і прагнень суб'єктів, соціумів, поколінь, але й від природно можливих, «фатально» зумовлених первинних психічних властивостей і вражень людини. Відчуття самотності й розгубленості покинутої дитини, інколи душевна агресія, що спалахує у відповідь на жорстокість або байдуже ставлення батьків, вихователів, закладають цеглинки світосприйняття зламаного, втраченого життя, а пошук довіри, захищеності, розуміння в очах дорослої людини, яка «привласнюється» як рідна, поступово відкриває дитині складності соціального світу.

Об'єктивна соціальна проблема сирітства в суспільстві виявляє суперечність між наявними формами людського існування й обумовлює необхідність організації захисту людини, яка потрапила в нездоланні життєві обставини. В умовах сучасного іспанського суспільства вона вирішується за соціальної участі різних суб'єктів і соціальних інститутів – держави, громади, церкви, соціальних служб, що сприяє виробленню ефективного інструментарію забезпечення пріоритету інтересів дитинства і молоді країни.

Проблема соціального сирітства перебуває в полі уваги сучасних учених – педагогів, соціологів, правознавців, психологів. Її різні аспекти досліджують вітчизняні науковці Г. Бевз, О. Безпалько, Л. Волинець, І. Іванова, Н. Комарова, І. Пеша, І. Трубавіна, а також іспаномовні – К. Руїс Родріго (*Candido Ruiz Rodrigo*), В. Перес Мореда (*Vicente Perez Moreda*), Р. Алварес Пелаес (*Raquel Alvarez Pelaez*), М.-Л. Рамас Варо (*María Luisa Ramas Varo*), Х.-М. Боррас Ллоп (*José María Borrás Llop*) та інші.

Мета статті – проаналізувати умови організації в Іспанії соціально-педагогічного захисту дітей-сиріт і дітей, які залишилися без батьківського піклування (ХХ – поч. ХХІ ст.).

На початку ХХ ст. в Іспанії розгорнувся реформаторський філантропічний рух, спрямований на реорганізацію соціальної допомоги дітям, зміцнення засад родинного виховання і покращення становища жінки у суспільстві. У русі за розбудову соціального патрунування дітей активну участь брали лікарі, зокрема в розробленні соціального законодавства щодо дитинства. Відомий лікар М. Толоса (*M. Tolosa Latour*) за сприяння Іспанського Товариства гігієни домогся прийняття Загального закону про опіку дітей від 12 серпня 1904 р., укладеного під впливом французького закону 1874 р. (закону Т. Русселя). Закон мав на меті запровадження громадського патрунування для дітей віком до 10 років, піклування про їх здоров'я (ст. 1). Окрім залучення громадських організацій, захист дітей було доручено Вищій раді опіки дітей і провінційним та місцевим хунтам (ст. 3-7), на них покладалися функції організації санітарно-гігієнічного догляду, соціально-виховної діяльності дітей, які залишилися без батьківської опіки, жебракують, бродяжать та інших, їх юридичного захисту та соціально-педагогічного патрунування [1, с. 25].

Згідно із Законом від 25 листопада 1918 р. в Іспанії запроваджувалися перші спеціальні суди у справах неповнолітніх правопорушників, до їх повноважень входили і позбавлення батьків або опікунів батьківських прав на виховання дитини,

і призначення відповідальних за її опіку. Розширення правовідносин у галузі опіки дітей знайшло відбиття в подальших законах від 15 липня 1925 р. і 3 лютого 1929 р.

1936 року було засновано Національний інститут соціальної допомоги (*Auxilio Social*), на який покладалися три важливі функції – опіка матерів; опіка дітей-сиріт і соціальна підтримка дитини в родині. Його діяльність в умовах спустошливої громадянської війни 1936-1939 рр. виявилася вкрай вчасною і сприяла зменшенню масштабів дитячої смертності.

Указ від 1 квітня 1937 р. регулював соціальну підтримку дітей-сиріт і покинутих дітей за допомогою «сімейного влаштування», форми якого мала визначати і координувати місцева адміністрація. Декрет від 23 листопада 1940 р. про опіку дітей-сиріт революції і громадянської війни встановлював їх захист з боку держави, для цього утворювався Фонд благочинної соціальної опіки [1, с. 35].

Укази про суди у справах неповнолітніх від 11 червня 1948 р. і про опіку неповнолітніх від 2 липня 1948 р. наділяли повноваженнями із захисту дітей спеціально створений інститут – Організацію з протекції неповнолітніх з функціями інспектування, догляду і захисту, а також координації діяльності соціальних служб з соціальної підтримки дітей. Організація мала статус незалежної юридичної особи і до своєї структури включала Вище правління з опіки неповнолітніх, провінційні Ради з опіки неповнолітніх та суди у справах неповнолітніх. Діяльність Організації з протекції неповнолітніх здійснювалася виходячи з правочинності виправляти дії та упущення щодо дітей, які не досягли 16-річного віку, визнаних винними у правопорушеннях, притягувати до відповідальності за злочинні дії дітей 16-річного віку і старших (згідно зі ст. 584 Кримінального кодексу), визначати і надавати захист дітям, позбавленим батьківського піклування. Законодавство про правосуддя щодо неповнолітніх зміщувало акцент з концепту покарання у площину виховання і морального виправлення [3, с. 42].

У Конституції Іспанії 1978 р. знайшла відбиття концептуально нова ідея – прав і свобод дитини, зокрема було утверджено право на освіту і визнання свободи освіти, відзначено, що освіта має на меті всебічний розвиток людської особистості на основі поваги демократичних принципів суспільного життя та основних прав і свобод (ст. 27); гарантовано забезпечення державною владою правового, економічного та соціального захисту родини, всебічного захисту дітей; батьки повинні надавати всебічну допомогу дітям, народженим як у шлюбі, так і поза ним, протягом їх неповноліття, а також в інших випадках, передбачених законом (ст. 39); закріплено положення про сприяння державною владою створенню умов для вільної та ефективної участі молоді в культурному, економічному, соціальному і політичному розвитку (ст. 48) [2].

Завдяки окресленому в Основному законі правовому становищу дитини в суспільстві було дано імпульс для розгортання у 1980-х роках діяльності спеціалізованих соціальних служб у країні, які зокрема мали опікуватися долею дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Система соціальних служб Іспанії регулюється Законом 7/1985 від 2 квітня про засади місцевого режиму (ст.ст. 25, 26, 36). 17 Автономних співтовариств мають власні законодавства про соціальну допомогу, видані протягом 1980–90-х років. Наприклад, згідно із Законом 9/1987 від 28 квітня про соціальні служби система соціальних служб території Канарських островів формується за такими рівнями: загальні або комунітарні (Автономного Співтовариства) служби; спеціалізовані; інтегровані за територіями, секторами, спеціальними галузями програми (ст. 5). Загальні соціальні служби конституують первинний рівень системи соціального обслуговування населення Іспанії, функціонують з метою сприяння розвитку всіх громадян країни. Їх діяльність має полівалентний характер, спрямована на різні форми соціальної роботи – індивідуальну, роботу з групою, громадою.

Спеціалізовані соціальні служби створюються для роботи з окремими групами населення – дітьми, молоддю, людьми похилого віку, людьми з функціональними обмеженнями, наркозалежними та іншими, а також диференціюються за призначенням, а саме: центри-притулки (для бездомних осіб), установи постійного перебування, центри денного догляду (виконують соціокультурні функції, організовують дозвілля різних груп населення), центри окупаціональної терапії (необхідні для трудової адаптації), об'єднання соціально-психологічної допомоги (здійснюють різні види соціально-терапевтичної і соціально-реабілітаційної роботи) тощо. Інтегровані програми розробляються фахівцями в певних галузях соціальної допомоги з метою привернути увагу адміністративної влади до конкретних соціальних проблем громади (ст. 6-8) [7].

А. Пікорней у монографії «Занедбані діти» відзначає, що в розвитку соціального захисту дітей в Іспанії у ХХ ст. варто виокремлювати три етапи: 1) етап соціальної допомоги (до кінця 1970-х років), в умовах якого була можлива індивідуальна увага, адресна допомога у конкретному випадку захисту дитини і лише започатковувалася професійна соціальна робота з родиною і мікросоціальним оточенням дитини; 2) етап становлення нової системи соціального захисту дітей у 1980-х роках (до прийняття Конвенції про права дитини 1989 р., яку Іспанія ратифікувала 30 листопада 1990 р.), зі змінами в цінностях, нормативах, інструментарії соціально-педагогічної діяльності; 3) етап розвитку механізмів координації інституціонально-професійних зусиль, множинної участі різних соціальних суб'єктів у захисті прав, свобод та інтересів дитини у 1990-х роках, що зробило можливим більш раннє виявлення випадків ризику, ускладнень у розвитку дитини і своєчасне соціально-педагогічне втручання [4, с. 25].

У науковій роботі «Дитинство і молодь у соціальному ризику» (2010) окреслено, що до кінця 1970-х років переважала асистенційно-благочинна модель соціальної уваги до дітей у важких життєвих ситуаціях, для якої були характерні виховання в умовах інтернату як єдиний спосіб догляду за покинутою дитиною, відчужена увага до дитини, відокремлена від соціально-сімейного контексту, недостатність соціальних організованих умов для розвитку дітей, позбавлених батьківської опіки, компетентнісна дисперсія професійної соціальної роботи (Х. Мато, Х. Фернадес) [9, с. 62].

У 1980-х роках здійснюється модернізація соціальної опіки дитинства у країні, що знайшло вираження у професіоналізації уваги до дітей-сиріт та їх догляду, зміні соціальних послуг і ширшому включенні різних соціальних суб'єктів до захисту дитинства. У соціально-політичному вимірі змінюється принцип організації соціальних служб у країні, які формуються автономними співтовариствами за власними законодавствами; сама соціальна опіка дітей інтегрована до системи соціального захисту Іспанії. Домінантною стає модель мікросоціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, пов'язана з концептом «виховання в умовах родини», що послуговувало закриттю і реконверсії масових інтернатних установ, а у подальшому – концентруванню соціальної уваги на правах дитинства (Х. Фернадес, Х. Фуертес) [там само, с. 68].

У 1990-х роках віднайшло оформлення сучасне законодавство про соціальний захист і соціальну підтримку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Іспанії. Загальний закон 1/1994 від 20 червня про соціальний захист Іспанії встановлює право на економічну допомогу на дитину, яка перебуває під опікою (ст. 182), у випадках усиновлення дитини багатодітною родиною, коли усиновитель – неодружена особа (ст. 185), на виплату пенсійної допомоги на кожному осиротілу дитину віком до 21 років у разі смерті батька (ст.ст. 171, 174) [8].

Органічний Закон 1/1996 від 15 січня про правовий захист неповнолітніх визначав діяльність автономних співтовариств із соціальної допомоги, закріплював пріоритетність інтересів дитини в суспільстві, необхідність попередження порушень її особистісного розвитку, відповідальності й участі громадян у ситуаціях незахищеності дитини. Потреби дітей – вісь їх прав і захисту. Це буде відбито і в наступному законодавстві автономних співтовариств – наприклад, в андалусійському Законі 1/1998 від 20 квітня утверджено про необхідність спрямування зусиль громади на просування і захист інтересів дитинства, відзначено правоздатність неповнолітнього активно брати участь у творенні суспільного життя для справедливого, солідарного і демократичного суспільства (ст. 3).

У Законі 1/1996 диференційовано становище дитини в ситуації беззахисності, занедбаності, самотності і становище дитини в ситуації ризику, водночас зберігається загальний концепт (дитина у складній життєвій ситуації та потребує захисту); встановлено базовий зміст захисту (гарантувати дитині сприятливі умови особистісного розвитку); визначено, що захист неповнолітніх реалізується за допомогою попередження та подолання ситуацій ризику, надання відповідної допомоги, установлення опіки (ст. 12) [5].

Інститут опіки та усиновлення в Іспанії регулюється Цивільним кодексом, прийнятим Королівським декретом від 24 липня 1889 р. із наступними змінами. У частині «Про усиновлення та інші форми захисту дітей» станом занедбання дитини вважається існування фактично в результаті порушення або неможливого чи недостатнього здійснення захисту обов'язків, встановлених законодавством про опіку неповнолітніх, якщо вони позбавлені необхідної моральної або матеріальної підтримки; допущення опіки державними органами тягне за собою призупинення батьківських прав або звичайне піклування; якщо батьки або опікуни внаслідок серйозних обставин не можуть здійснювати опіку неповнолітнього, вони можуть вимагати від компетентного державного органу прийняти дитину під свою опіку на необхідний період часу; державний орган бере на себе опіку також за рішенням судді в юридично застосовуваних випадках (ст. 172).

У законодавчому документі визначено, що опіка здійснюється за допомогою прийомних сімей або інтернатних установ; опіка в умовах інтернату призначається директором центру, до якого віддають дитину; протягом двох місяців батьки або опікуни неповнолітніх дітей можуть вимагати адміністративного рішення суду щодо опіки у прийомних сім'ях, якщо вони вважають, що форма обраної опіки не є найпридатнішою для дитини, або якщо є інші особи в сімейному колі, які більше підходять для вказаних осіб; інтерес неповнолітнього повинен завжди враховуватися, і адміністрація повинна намагатися досягти його повернення у власну родину, якщо це не суперечить його інтересу, також віддавати під опіку братів і сестер тій же установі; якщо виникають серйозні проблеми за спільного проживання між неповнолітнім і особою або особами, яким доручено опіку, неповнолітній або зацікавлена сторона можуть вимагати скасування опіки (ст. 172). Сімейний догляд за дітьми надається за повної участі неповнолітнього в сімейному житті і накладає зобов'язання прийомних батьків піклуватися про нього, знаходитися з ним, годувати його, навчати, надавати повноцінне виховання (ст. 173). Залежно від цілей здійснення сімейний догляд може мати такі форми: простий сімейний догляд, що є тимчасовим, або в результаті ситуації неповнолітнього, оскільки його повертають у рідну родину, або до прийняття більш стабільних мір захисту; постійний сімейний догляд, за вікових або за інших обставин неповнолітнього; попередній сімейний догляд при усиновленні (ст. 173) [6].

Правовий інститут усиновлення є однією з основних гарантій дотримання найважливішого права дитини на догляд і виховання в родині у разі, коли вона позбавлена батьківського піклування. У Цивільному кодексі Іспанії знайшли відбиття вимоги до особи усиновителя та процедури усиновлення, зокрема усиновителями можуть бути дієздатні особи старші 25 років, відмінність у віці між усиновителем і усиновленим має становити не менше 14 років (ст. 175); усиновлення встановлюється судовим рішенням, яке завжди враховує інтереси потенційного усиновленого і у відповідності можливих батьків для здійснення батьківської влади (ст. 176); усиновлення є незворотнім (ст. 180) [6].

Іспанія є учасницею Гаазької Конвенції про захист дітей та співробітництво у галузі міждержавного усиновлення 29 травня 1993 р. (ратифікована Іспанією 30 червня 1995 р.), яка регламентує загальні процедурні питання міжнародного усиновлення дітей. До середини 1940-х років мали місце лише поодинокі випадки міжнародного усиновлення, але після Другої світової війни до кінця 1980-х років це у більшості країн світу стало звичайною практикою. Закон 54/2007 від 28 грудня про міжнародне усиновлення визначає юридичні межі та базові інструменти з метою гарантувати в усіх випадках міжнародного усиновлення визнання вищим інтерес дитини, захищати права дітей бути усиновленими (ст. 2).

Таким чином, організація соціально-педагогічного захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Іспанії протягом ХХ – початку ХХІ ст. здійснювалася з послідовними трансформаціями нормативно-правової бази їх соціальної підтримки, диверсифікацією інфраструктури спеціалізованих соціальних служб, які безпосередньо опікувалися долею дітей-сиріт, ускладненням технологій соціально-педагогічної роботи з даною суспільною групою. На сучасному етапі розвитку іспанського суспільства пріоритетними формами соціальної опіки дітей-сиріт визнаються усиновлення і прийомна сім'я, оскільки вони є найбільш сприятливими для створення умов повноцінного родинного виховання особистості дитини. «Вічність» феномену соціального сирітства нездоланна не лише через недостатність громадянсько-суспільних відповідальних зусиль і рішень, але й тому, що джерела його – у духовно-людській площині, і соціально-гуманний розвиток спільності виявляється не можливим поза умовами соціального виховання з його діяльним «карітас» і нескінченною вірою в «ідеал людський». Пошуку шляхів подолання зазначених проблем можуть бути присвячені подальші наукові розвідки.

Література:

1. Palma del Teso A. (2006) Administraciones públicas y protección de la infancia: En especial, estudio de la tutela administrativa de los menores desamparados. – Madrid, INAP, 484 p.
2. Испанская Конституция / Перевод П. Романа. Посольство Королевства Испании в Российской Федерации, 1995 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vivovoco.rsl.ru/VV/LAW/SPAIN.HTM>.
3. Coy E., Torrente G. Intervención con menores infractores: Su evolución en España. – Anales de Psicología, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Murcia, 1997, vol. 13, num. 1. – Pp. 39-49.
4. Picornell Lucas A. (2011) La infancia en desamparo. – Valencia, Nau Libres. – 144 p.
5. Ley Orgánica 1/1996, de 15 de enero, de protección jurídica del menor, de modificación del Código Civil y de la Ley de Enjuiciamiento Civil. – Boletín Oficial del Estado, núm. 11, de 12 de enero de 1996. – Pp. 793-803.
6. Código Civil español [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://civil.udg.es/normacivil/estatal/cc/indexcc.htm>.

7. LEY 9/1987, de 28 de abril, de servicios sociales. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.gobiernodecanarias.org/boc/1987/056/002.html>.
8. Real Decreto Legislativo 1/1994, de 20 de junio, por el que se aprueba el Texto Refundido de la Ley General de la Seguridad Social [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.seg-social.es/Internet_1/Normativa/index.htm?dDocName=095093.
9. Infancia y juventud en riesgo social: programas de intervención, fundamentación y experiencias / Bueno, A. (coord.). - Universidad de Alicante, 2010. – 540 p.

Зайченко Н.И.

ОРГАНИЗАЦИЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ
ЗАЩИТЫ ДЕТЕЙ-СИРОТ В ИСПАНИИ (XX – НАЧ. XXI ВВ.)

В статье осуществляется анализ условий организации в Испании (XX – начало XXI вв.) социально-педагогической защиты детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки. Автор описывает нормативно-правовую базу социальной защиты данной категории детей в Испании, обозначает приоритетные формы их социально-педагогической опеки, прежде всего усыновление и приемную семью. Определяется, что организация в Испании (XX – начало XXI вв.) социально-педагогической защиты детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, модифицировалась в условиях расширения возможностей социального государства и инфраструктуры социальных служб, усложнения технологий социально-педагогической поддержки уязвимых категорий населения.

Ключевые слова: социально-педагогическая защита, ребенок-сирота, опека, усыновление, специализированные социальные службы, социально-педагогическая работа.

Zaichenko N.I.

ORGANIZATION OF SOCIAL-PEDAGOGICAL CARE OF CHILDREN-ORPHANS IN SPAIN
(THE XX – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY)

The conditions of social-pedagogical support of orphans and children, deprived of paternal organization care, in Spain (the XX – the beginning of the XXI centuries) has been analyzed in the article. The author described the regulatory base for social protection of this particular category of children in Spain, defined the prioritized forms of their social and pedagogical guardianship particularly adoption and foster family. It was determined that the arrangement of social and pedagogical protection of orphans and children deprived of parental care in Spain during XXth – the beginning of XXIst centuries has been modified in the conditions of social state welfare and social services infrastructure capabilities enhancement, technologies of social and pedagogical assistance to social groups of population in need has become more complicated.

In 1980's the modernization of social guardianship of children was performed in Spain and found its reflection in orphans' awareness as for their professionalization, changes in social services received and more raised involvement into different types of social care and children's protection.

Socio- and politically-wise arrangement of the social services principles' implementation that were established by Autonomous Communities and based on their own legislation changed in the country; the children social care itself was integrated into social protection system of Spain. The model of microsocioal orphans protection and deprived of parental care children is associated with the concept of «upbringing in the family-surrounding conditions» and became dominant that led to shutdown of wide scale orphanage facilities and, subsequently, to special social focus on children's rights.

Key words: social-pedagogical care, orphan, guardianship, adoption, specialized social services, social-pedagogical work.